

UOT: 576.893.192.1.

GÜLŞAD MƏMMƏDOVA

**NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASINDA YAYILAN BƏZİ GÖYÜN
NÖVLƏRİNİN MORFOLOJİ VƏ BIOEKOLOJİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ**

*Faunamızda yayılmış göyünlərin dişi fərdləri yalnız mayalandıqdan sonra qansorma fəaliyyətinə başlayırlar. Göyünlərin kənd təsərrüfatı heyvanlarına vurduğu ziyanlar dolayı yolla iqtisadiyyata da zərər verir. Göyünlər qansormaqla həm bəzi xəstəliklərin daşıyıcısı olub, həm də kənd təsərrüfatı heyvanlarının südvermə və ətvermə məhsuldarlığının keyfiyyətini aşağı salırlar. Böyük miqdarda qan sormaqla hücum edən göyünlər kənd təsərrüfatında, meşə təsərrüfatında və açıq havada digər işlərdə işləyən insanlara ciddi şəkildə zərər verir; onların işinə mane olur, işin məhsuldarlığını azaldır yaxud da işi qeyri-mümkün edir. Bu baxımdan göyünlər faunasını öyrənmək xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu məqalədə Naxçıvan Muxtar Respublikasında yayılan *Tabanus hauseri* Olsufyev, 1967; *Tabanus bromis* L.; *Tabanus laeteticinctus* Beck, *Tabanus laeteticinctus* sordens Bogatchev et Samedov yarımnoy və *Tabanus tergestinus* Egger, 1859 növlərinin morfoloji və bioekoloji xüsusiyyətləri öz əksini tapmışdır.*

Açar sözlər: qansoran, göyünlər, yayılma, bığcıq, tergit, sternit, uçuş müddəti.

Giriş. Göyünlərin dişi fərdləri vəhşi və ev heyvanlarının bir çox xəstəliklərinə səbəb olan virus, bakteriya, helmintlərinin daşıyıcısıdır. *Tabanidae* fəsiləsinin dünyada 4500 növü müəyyən edilmişdir, Şvala (1972) 490, Olsufyev (1977) 501, Leklerk və Olsufyev (1981) 534, Leklerk (1985) 554 və Şvala (1988) 541 növün Palearktik iqlim tipinə daxil olduğunu tədqiqatlarında qeyd etmişlər [2, s. 246].

Alınmış nəticələrin müzakirəsi. Aşağıda Naxçıvan MR faunasında aşkar edilmiş 4 tabanid növünün və bir yarımnoyünün morfoloji və bioekoloji xüsusiyyətləri verilmişdir.

***Tabanus hauseri* Olsufyev, 1967.** Dişi fərdin gözləri çılpacdır, zolaqsızdır. Alın zolağı yuxarı doğru yüngülcə genişlənmişdir. Onun hündürlüyü orta hesabla əsasının enindən 5 dəfə böyükdür. Sarımtıl-boz örtüklə örtülmüşdür. Aşağı alın qabarı qəhvəyidir, parlaqdır, düzbucaqlıdır. Onun hündürlüyü enindən böyükdür. Yan tərəfləri ilə gözlərin kənarına qədər uzanır. Orta alın qabarı qara və ya tünd-qəhvəyidir, iyşəkillidir. Adətən aşağı alın qabarı ilə birləşməyib və ya nadir hallarda onunla nazik xətlə birləşir. Çox nadir hallarda tamamilə örtüklə örtülmüşdür. Ənsə dardır. Qısa boz tükcüklərlə örtülüb. Alın üçbucağı qəhvəyidir. Sarımtıl-boz örtüklüdür, bu örtük çox hallarda qismən alın üçbucağı tərəfindən silinmiş olur.

Bığcıqlar bütünlüklə narıncı-sarıdır. 3-cü buğum kütbucaqlıdır. Çıxıntılarının sonuncu buğumu ağ və ya sarımtıldır, çox az qalınlaşmışdır, ağ və tək-tək qara tükcüklərlə örtülmüşdür. Notaplevralar qəhvəyi-sarıdır. Qanadları rəngsizdir, damarları qəhvəyidir. R₄-ün əlavəsi yoxdur.

Ayaqları: Ön budlar qara və qara-qəhvəyidir, boz örtüklə örtülmüşdür. Orta və arxa budlar narıncı-sarıdır. Baldırlar sarıdır. Ön baldırların ucları və ön pəncələr tünd-qəhvəyi və ya qaramtıldır, orta və arxa pəncələr sarı qəhvəyidir.

Qarncıq qəhvəyi və qırmızımtıl çalarlıdır. Üst tərəfdən qarncığın ortası uzununu ensiz boz zolaq uzanır, o 2-ci, 3-cü tergiti əhatə edir, qarncığın eninin 1/8-1/10-i qədərdir. Ardınca gələn tergiti üzərində genişlənir və 6-cı, 7-ci tergiti tamamilə tünd rənglidir. Bəzən zolaq-cıq 3-cü, 4-cü tergiti əhatə edir. Sarımtıl-boz ləkələrin əmələ gətirdiyi 3 cərgə örtük və tükcüklərlə örtülmüşdür. Ortada yerləşən üçbucaq və yanalarda yerləşən qeyri-düzgün formalı üçbucaqlarla

sıra boyu qaramtıl tükcüklərin əmələ gətirdiyi çəpəki ləkələrlə örtülmüşdür. Ləkələr qarıncığın işıqlı şəklini kölgələndirir. Qarıncıq aşağı tərəfdən çəhrayımtıl-sarıdır, bozumtul örtüklüdür. Onun orta xətti boyunca aydın olmayan daha tünd rəngli zolaq uzanır.

Erkək fərdin başı iridir. Yuxarı hissələrinin faset gözləri aşağı faset gözlərdən xeyli iridir. Onlar və başqa faset gözlər arasındakı sərhəd ayrıca görünür. Ənsə qısa rəngsiz tükcüklərlə örtülmüşdür. Notaplevralar tündür.

Yayılması: Azərbaycan, Naxçıvan Muxtar Respublikası, Ordubad rayonu və Zaqatala şəhərinin ətrafı. Nadir növdür.

Tabanus bromis L. Geniş yayılmış dəyişkən növ olub, iki forma ilə nominativ *T. bromius bromius* L. və cənub daha açıq *T. bromis flavofemmaratus* Strobl. yarımnovləri ilə təmsil olunmuşdur. Dişilərdə gözlər çılpəkdir, alın qabarı gözlərin xarici kənarına çatmır və zolaqlıdır. Alın qabarı ensiz olub yüngülcə əsasına doğru ensizləşir, hündürlüyü əsasının enindən 4-5 dəfə çoxdur, zolaq sarımtıl-boz örtüklüdür. Ənsə zolaqcığı ensizdir, qısa sarı-boz tükcüklərlə örtülüdür. Aşağı alın qabarı gözlərin kənarına çatmır. Orta qabarı ensiz iyşəkilli və pazşəkilli olub, nazik xətlə aşağı qabarla bitişmişdir. Alın üçbucağı hündür olub, sarımtıl örtüklü yanaq küncələri ilə əhatə olunmuşdur. Bığcıqlar qəhvəyi-qara olub, 3-cü buğumun əsasının yarısı qədərdir, kütbucaqlı dorzal çıxıntıya malikdir.

Erkək fərdin başı dişidə olduğundan böyük deyildir. Gözlər çılpəq olub, iri və kiçik faset gözlərin sərhədində ensiz zolaqlıdır. Bəzən gözlərdə çox qısa tükcüklər müşahidə edilir. Yuxarı faset gözlərin 2/3-i hissəsi aşağı faset gözlərdən xeyli iridir. Gözlər arasındakı sərhəd az və ya çox dərəcədə aydın nəzərə çarpır. Gözlərin yuxarı hissəsində yerləşən faset gözlərin iriliyi dəyişkəndir. Onlar aşağı gözlərdən 3-4 dəfə, hətta 5-6 dəfə iri ola bilər. Gözlərin arxasında yerləşən peysər çox qısa açıq rəngli tükcüklərlə örtülmüşdür. Alın üçbucağı qonur rənglidir və onun aşağı hissəsi bozumtul təbəqə ilə örtülmüşdür. Çıxıntıların son buğumu qırmızımtıl-sarıdır, uzunsov ovaldır. Az və ya çox dərəcədə açıq rəngli, qara uzun tükcüklərlə örtülmüşdür. Bığcıqlar dişilərdəki kimidir. Qarıncıq qonur və ya bozumtul-qara olub, üst tərəfdən qəhvəyi yan ləkələrlə 2-ci, 3-cü və ya 4-cü tergətlərin üzərinə səpələnmişlər. Onları ayıran tünd rəngli orta zolaq qarıncığın eninin 1/3-ni təşkil edir. Qarıncıq aşağı tərəfdən qonur-bozdur. Aydın tünd rəngli, orta zolağa malikdir. Bazal sternitlər sarı-qəhvəyidir, 14-16 mm-dir. Əsasən meşə-çöl yarımtipidir, geniş yayılmışdır. Meşə zolağına və dağlara qalxır.

Yayılması: Şimali Qafqazda, Cənubi Qafqazda o cümlədən Azərbaycan və Gürcüstanda yayılmışdır. Naxçıvan Muxtar Respublikasında adi növlərdən biridir. İyun-avqust aylarında fəaldırlar. Naxçıvan Muxtar Respublikasında bu növ *Tabanus bromius bromius* və *T. b. flavomeratus* ilə birlikdə rast gəlinir. Yarımnovin sürfələri sahil kənarlarında, suvarma kanallarında, çeşmələrdə çaylarda aşkar olunmuşdur. Tulyaremiya və qarayara xəstəliyinin yayıcısı olub, eksperimental yolla sübut edilmişdir [4, s. 200; 5, s. 150].

***Tabanus laetinctus* Beck.** Açıq rəngli göyündür. Dəyişkən növ olub, iki forma ilə açıq-rəngli *Tabanus laetinctus laetinctus* və daha çox qara rəngli *T. laetinctus sordes* Bog. et Sam. yarımnovləri ilə təmsil olunur. Dişi fərdin gözləri zolaqsızdır. Alın zolağı ensizdir, demək olar ki, paralel tərəfləri ilə onun hündürlüyü eninin əsasını 5-5,5 dəfə üstələyir. Sarımtıl-boz örtüklə örtülmüşdür. Aşağı alın qabarı az və ya çox dərəcədə düzbucaqlıdır, parlaqdır, tünd-qəhvəyi və ya qaradır. Qabarın yan tərəfləri gözlərin kənarlarına çatmır. Orta alın qabarı qaradır. Çox və ya az dərəcədə iyşəkillidir, nazik xətlə aşağı qabarla birləşmişdir. Bəzən bu birləşmə örtük təbəqəsi ilə kəsilir. Alın üçbucağı hündürdür. Yüngülcə sarımtıl örtüklə örtülmüşdür, ağımtıl boz rəngdən bir qədər fərqlənir. Bığcıqları bütünlüklə narıncı-sarıdırlar. 1-ci

buğum daha çox bakalşəkillidir və irəli uzanmış ucluğa malikdir. 3-cü buğum nisbətən ensizdir, kütbucaqlı dorzal bucağa malikdir. Ənsə zolağı ensizdir, o, qısa boz tükcüklə örtülmüşdür. Çıxıntıların sonuncu buğumu ağ və ya yüngülcə sarımtıldır. Əsasının yarısı qalınlaşmışdır.

Ağ, az hallarda qara tükcüklərlə nadir hallarda isə tamamilə ağ tükcüklərlə örtülüb. Notaplevralar solğun qəhvəyi-sarıdırlar. Qanadlar rəngsizdir, balaca R_4 əlavəsizdir və ya çox böyük olmayan rudimentlidir. Ayaqlar açıq-qəhvəyi sarıdırlar. Yalnız ön pəncələr qəhvəyi-qaradırlar. Qarınıq qəhvəyi-sarıdır. İkinci tergiti bəzən ortası boyu qısa tünd cizgilidir. Sonuncu iki və ya üç tergiti bozumdur. Qarınığın üst səthi sarımtıl boz ləkələrdən əmələ gəlmiş üç cərgəyə bölünmüşdür. Üçbucaqlar ortada çox və ya az dərəcədə dəyirmidir. Yanlarda isə qeyri-düzgün formalıdırlar. Onlar qısa sarı və qara tükcüklərlə örtülmüşlər. Qısa sarı tükcüklər tergitiyin yan tərəflərini və üçbucaq ləkələrin ortasını örtür. Qarınığın aşağı səthi qəhvəyi sarıdır. Sonuncu üç, dörd tergiti əsasən bozumdur. Səkkizinci sisterniti sarıdır. Qonohipofis çox və ya az dərəcədə konusvarıdır. Böyük olmayan, apikal çökəkdir. Lateral pərlər böyük deyil. Çerkalar dəyirmi zirvə ilə qurtarır. Bədən uzunluğu 10,5-15 mm-dir. Erkəklərdə baş daha böyükdür, yarımkürəşəkillidir. Yuxarı faset gözlərin $\frac{3}{4}$ hissəsi aşağı faset gözlərdən təqribən 5-6 dəfə iridir. Faset gözlər arasında sərhəd aydın görünür. Zolaq mövcud deyil, ənsə gözlərin səthindən yuxarı qalxmayan qısa tükcüklərlə örtülmüşdür. Alın üçbucağı sarımtıl boz örtüklüdür. Onun yuxarı hissəsi bəzən qəhvəyitəhərdir. Bığcıqlar erkəklərdə dişilərdə olduğu kimidir. Lakin üçüncü buğum daha ensizdir. Çıxıntıların son buğumu sarımtıl uzunsov oval olub açıq və tək-tək qara tükcüklərlə örtülmüşdür. Döş və onun əlavələri dişilərdə olduğu kimidir.

Qarınıq sarı qonur rəngdə olub birinci dördüncü tergitiyin yan tərəflərini örtür. Tergitiyin arxa kənarı yüngülcə enli sarımtıl haşiyəlidir. Sarımtıl-boz ləkələrin üç uzunsov cərgəsi görünür. Onların forması dişilərdə olduğu kimidir. Bədən uzunluğu 13-15 mm-dir.

Yayılması: Ponto hirkan ön dağ dağ-çöl yarımnövüdür. Azərbaycanda o cümlədən Naxçıvanda yayılmışdır. Adi növdür. Uçuş fəallığı iyun-avqust ayını bəzən də gec əhatə edir. Sürfələri arxalarda, kanallarda, çaylarda, bentoslarda yaşayır [1, s. 201].

Tabanus laetetincus sordens açıq boz qarın göyün. Erkək və dişiləri nominativ formadan qarınığın qara boz rənginin üstünlüyü ilə fərqlənir. Milçəyin yanları boyunca yerləşmiş sarı qəhvəyi ləkələr böyük deyil. Həm də yalnız ikinci tergiti üzərində ola bilərlər. Ləkələr adətən ikinci, üçüncü və ya birinci, dördüncü tergitiyə əhatə edir. Təbii olaraq qarınığın tünd fonunda tükcüklərin və örtüyün əmələ gətirildiyi uzunsov cərgələr daha aydın görünür. Aşağı tərəfdən qarınıq bazal hissədə çəhrayı sarımtıldır bəzən bütünlükdə bozdur. Sternitlərin arxa kənarı boyunca sarımtıl rəngi nəzərə çarpır ayaqlar nominativ formada olduğu kimidir. Nadir hallarda budlar bozumdur. Dişilərin bədən ölçüsü 10-14 mm-dir. Erkəklərin isə 13,5 mm-dir. A.B.Boqaçyev və N.H.Səmədov (1944) tərəfindən Hauser 1939-cu ildə Naxçıvan Muxtar Respublikasından topladığı nümunələr əsasında *T. sordens* müstəqil növ kimi təsvir edilmişdir. Təsviri nəzərdən keçirərkən hiss edilir ki, müəlliflərin ixtiyarında qarınığın tündşəkilli nüsxələri ilə bərabər nominativ formanın və keçid formalarının fərdləri olmuşdur [6, s. 245].

Yayılması: başlıca olaraq dağlıq yarımnövüdür. Naxçıvan Muxtar Respublikası daxil olmaqla Azərbaycanda, Gürcüstanda, Türkmənistanda, İran və Türkiyədə yayılmışdır. Tez-tez müşahidə edilmir. Uçuş fəallığı iyunun sonunu, avqust ayını əhatə edir.

***Tabanus tergestinus*.** Üçzolaqlı göyündür. Dişilərdə gözlər çılpəq, 3 zolaqlıdır. Alın zolağı çox ensiz olub yuxarıya doğruya yüngülcə genişlənmişdir. Onun hündürlüyü əsasının enindən 5,5-6 dəfə böyükdür. Zolaq boz örtüklə örtülmüşdür. Aşağı alın qabarı üçbucaq

qalxanşəkillidir, bəzən ovaldır. Qara və ya tünd-qəhvəyidir. Orta qabar qara rəngli, ensiz işəkli zolaqdan ibarətdir. Son ucu ilə aşağı qabarcığın zirvəsi ilə birləşmişdir. Ənsə zolaqçığı ensizdir. Qısa boz tükcüklərlə örtülmüşdür. Alın üçbucağı hündürdür. Boz və ya yüngülcə sarımtıl örtüklüdür və boz rəngli tükcüklərlə örtülmüşdür. Bığcıqları qəhvəyi və ya qırmızımtıl qəhvəyidir. Uc yarısı (bığcığın yarısı) qaradır. 3-cü buğum bir qədər enlidir. Onun dorzal bucağı və ya kütbucaqlıdır. Çıxıntıların son buğumu ağımtıl və ya solğun sarımtıl qəhvəyidir. Əsasına yaxın yarısı qalınlaşmışdır. Bu buğum qısa qara tükcüklərlə və onlardan olduqca az boz rəngli tükcüklərlə bərabər örtülmüşdür. Notaplevralar qara-bozdur. Qanadları yüngülcə qonur çalarlıdır. R_4 -ün əlavəsi yoxdur. 1-ci arxa kənar gözcük zirvəyə doğru ensizləşməmişdir.

Ayaqları: budlar qara-bozdur, baldırlar qəhvəyi-sarıdır, ön baldırların zirvəyə doğru yarısı qaradır. Növbəti baldırların ucları qaramtıldır. Bütün ayaqların pəncələri qaradır, nadir hallarda orta və arxa pəncələr qəhvəyidir.

Qarınıq uzunsovdur, qara-bozdur, kənarları boyunca passəkili qəhvəyi ləkəlidir. Bu ləkələr 1-ci, 4-cü tergətlər boyunca yayılıb, bölücü ləkə ortada yerləşib təxminən qarınıqın eninin $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{6}$ hissəsini tutur. Alt tərəfdən qarınıq sarımtıl qəhvəyidir. Son 2 sternit bozumludur. 8-ci sternit başlıca olaraq tünd boyanmışdır və olduqca özünəməxsus formaya malikdir. Qonohipofiz ikipərli. Nisbətən ensizdir. Apikal çökəklidir, nisbətən ensizdir. Lateral pərlər böyükdür. Bazal pər qısadır, qonohipofizdən xeyli enlidir, əsas kənarı enlidir. Çerkalar dəyirmiləşmiş zirvəlidir. Spermateka badamşəkillidir. Dişi fərdin uzunluğu 15-18 mm-dir. Erkəklərin başı dişilərdə olduğundan böyük deyil, gözlər çılpaqdır, onların aşağı $\frac{1}{3}$ hissəsi 2 zolaqlıdır. Gözlərin yuxarı hissələrinin faset gözləri xüsusilə göz xətti yanında dişilərdə nisbətən hiss olunacaq dərəcədə iridir. İri faset gözlər tədricən kəskin sərhədsiz olaraq kiçiklərlə əvəzlənilir. Ənsə qısa sarımtıl boz tükcüklərlə örtülmüşdür. Alın üçbucağı boz örtüklüdür. Bığcıqlar dişilərdə olduğu kimidir. 3-cü buğum daha ensizdir. Çıxıntıların son buğumcuğu sarımtıl-ağ, uzunsov-ovaldır. Uzanmış ucluqla bitir. Uzun qara və boz tükcüklərlə örtülmüşdür. Döş və onun əlavələri dişidə olduğu kimidir. Qarınıq yanları boyunca 1-4-cü tergətləri əhatə edən passəkili və ya sarı-qəhvəyi ləkəlidir. Ləkələri olduqca ensiz qara-boz zolaqçıq ayırır. Həmin zolaqçıq arxaya doğru tədricən genişlənir. Sonuncu 3 tergətlər qara-bozdur. Aşağı tərəfdən qarınıq sarı-qəhvəyidir. Son 2-3 sternit bozumludur. Bədən uzunluğu 15-18 mm-dir. *T. bromis* qrupunun digər növlərindən gözlərindəki bir neçə zolaqçığın dişilərdə 3, erkəklərdə isə 2 olması ilə seçilir.

Yayılması: Aralıq dənizi, Cənubi Avropa meşə növüdür. Başlıca olaraq dağlarda yayılmışdır. Cənubi Qafqazda, Azərbaycanda, Gürcüstanda və Ermənistanda yayılmışdır. Orta Avropa, Türkiyə, İran yayılma arealına daxildir. Bəzi yerlərdə də adi növdür. Fəallığı iyun-avqust aylarını əhatə edir. Sürfələri həmçinin sudan uzaq torpaqlarda da tapılıb [3, s. 44].

ƏDƏBİYYAT

1. Bayramov A.B., Məhərrəmov M.M., Məmmədov İ.B. və b. Naxçıvan Muxtar Respublikasının onurğasızlar faunasının taksonomik spektri. Naxçıvan: Əcəmi, 2014, 320 s.
2. Kılıç A.Y., Altunsoy F. New records for Turkish Tabanidae (Insecta: Diptera) faunası için yeni kayıtlar //Türk entomol. derg., 2014, № 38 (3), s. 245-253.
3. Гургенидзе Л.Н. О местах выплода слепней в Ширакской степи / Проблемы почвенной зоологии. Материалы IV Всесоюзного совещания. Баку, 1972.
4. Олсуфьев Н.Г., Голов. Д.А. Роль слепней в передаче и хранении туляремии / Патогенные животные. Москва, 1936, с. 187-224.

5. Олсуфьев Н.Г., Лелеп П.П. О значении слепней в распространении сибирской язвы / Паразиты, переносчики и ядовитые животные. Москва, с. 145-197.
6. Olsufjev N.G. Faune de l'URSS insectes Dipteres. V. VII, 2: Tabanidae, Leningrad: Acad. Sci. URSS. Trav. Zool., 1977, v. 113, p. 434, 1.

AMEA Naxçıvan Bölməsi
E-mail: akademi.gulsad@gmail.com

Gulshad Mammadova

MORPHOLOGICAL AND BIOECOLOGICAL FEATURES OF SOME HORSEFLY SPECIES DISTRIBUTED IN THE NAKHCHIVAN AUTONOMOUS REPUBLIC

Female individuals of the horseflies, which are widespread in our fauna, begin to bleed only after fertilization. The damage caused by the heavens to farm animals also indirectly harms the economy. By bleeding, the horseflies are both carry of some diseases and reduce the quality of milk and meat production of farm animals. Attacks with the purpose of sucking a large amount of blood seriously harm people working in agriculture and forestry, as well as at other events in the fresh air, interfere with their work, reduce their productivity. In this regard, the study of horsefly's fauna is of particular importance. This article studies the morphological and bioecological features of *Tabanus Hauseri* Olsufiev, 1967; *Tabanus bromis* L; *Tabanus laeteticinctus* Beck, *Tabanus laeteticinctus sorders* Bogatchev et Samedov and *Tabanus tergestinus* Egger, 1859 species distributed in the Nakhchivan Autonomous Republic.

Keywords: *bloodsucking, horseflies, distribution, antenna, tergite, sternum, flight time.*

Гюльшад Мамедова

МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ И БИОЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ НЕКОТОРЫХ ВИДОВ СЛЕПНЕЙ, РАСПРОСТРАНЕННЫХ В НАХЧЫВАНСКОЙ АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКЕ

Кровососущие самки слепней, широко распространенные в нашей фауне, кровью начинают питаться только после оплодотворения. Ущерб, наносимый слепнями сельскохозяйственным животным, косвенно вредит и экономике. Из-за питания кровью слепни одновременно являются переносчиками некоторых болезней и снижают качество молока и мяса сельскохозяйственных животных. Нападения с целью высасывания большого количества крови серьезно вредят также людям, работающим в сельском и лесном хозяйствах, на открытых условиях, мешают их работе, снижают производительность или делают ее невозможной. В связи с этим особое значение приобретает изучение фауны слепней. В этой статье отражены морфологические и биологические особенности видов *Tabanus Hauseri* Olsufiev, *Tabanus bromis* L; *Tabanus laeteticinctus* Beck, подвида *Tabanus laeteticinctus sorders* (Bogatchev et Samedov, 1949) и *Tabanus tergestinus* (Egger, 1859), распространенных в Нахчыванской Автономной Республике.

Ключевые слова: *кровосос, слепни, распространение, усик, тергит, стернит, время лета.*

(Biologiya üzrə elmlər doktoru İsmayıl Məmmədov tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma tarixi: İlkin variant 06. 05. 2021

Son variant 09. 06. 2021